

Játék a tanulás

Oroszlány Péter tanulásmódszertanának megalapozása óvodáskorban

LÉKÁNÉ SZALÓKY ANETT

szaloky.anett@freemail.hu

Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskola AMI, NOÓ

Bevezetés

„Az óvodás még kinyúl a tapasztalatokért, átéli az életet.”

(John Holt é. n.)

As óvodás évek „mesebirodalma”, varázsa számtalan lehetőséget nyújt a gyermeki tapasztalásra, a külső és belső felfedezésekre. A gyermekek más-más úton indulnak el, más élményekkel gazdagodnak. A mi feladatunk, hogy „hú fegyverhordozóként” végigkísérjük őket ezen az úton, válaszoljunk tengernyi kérdéseikre, eloszlassuk kételyeiket, és megmutassuk nekik környezetük szépségét. Mérhetetlen kíváncsisággal szívják magukba a világot, s nekünk kell segítenünk eligazodniuk a sok-sok információ között.

A gyermekek rezgéseire figyelve, az ő igényeik, kíváncsiságuk alapján, komplex módon járunk körül minden témát – mondókázunk, verselünk, mesélünk, énekelünk, mozgással utánzunk, dramatizálunk, kísérletezünk, alkotunk. A legfontosabbnak azt tartom, hogy mindezt a játékon keresztül, őszinte érdeklődésüknek megfelelően tehessék a gyermekek, így spontán módon tanulják a környező világot.

Az önkéntelen, spontán tanulást később, iskolai életük során fokozatosan kiegészíti, majd felváltja a tudatos tanulás, melynek megalapozása érdekében már óvodában is sokat tehetünk. Oroszlány Péter *Tanulásmódszertan* (2010) című könyvében részletesen kifejti a sikeres tanulóhoz szükséges feltételeket, és módszereket ajánl a kognitív funkciók célirányos fejlesztéséhez. Bár könyve idősebb korosztályt szólít meg, sorai közt sok olyan javaslatot olvashatunk, melyeket már az óvodai életbe is beépíthetünk, illetve leegyszerűsítve alkalmazhatunk.

A befogadásra alkalmas állapot előkészítése

„Az ember is úgy nő, mint a fa, gyökérzetével, kapcsolatai szerteágazó rostjaival. Minél több épebb kapcsolattal szívja a világot, annál magasabb lombot vethet.”

(Németh László é. n.)

Ahhoz, hogy ez a befogadás minél teljesebb, zavartalanabb legyen, úgy kell kialakítanunk a gyermekek napirendjét, hogy a rendszeresség mellett a rugalmasság is megvalósítható legyen a gyermek szükségleteinek megfelelően. Fontos, hogy az aktív és a pihenőszakaszok váltsák egymást.

A reggel kipihenten érkező gyermekeknek adjunk időt, hogy feloldódjanak, ráhangolódjanak az új napra. A napirend kialakításánál az is elsődleges szempont, hogy minél több összefüggő időt teremtünk a szabad játéokra, hiszen ez az óvodás gyermek legalapvetőbb és legfejlesztőbb tevékenysége.

A mozgásigény kielégítése érdekében minél több lehetőséget kell teremtenünk a szabad mozgásra – lehetőleg a friss levegőn. Amennyiben az időjárás nem engedi, a tornateremben vagy akár a csoportszoba átrendezésével is biztosíthatjuk a mozgáshoz szükséges teret, feltételeket.

Az óvodás gyermekek többnyire háromszor étkeznek az óvodában, így fontos figyelemmel kísérnünk, miből mennyit fogyasztanak a gyermekek. Az utóbbi években a közétkeztetésben pozitív változás, hogy próbálnak több egészséges ételt beépíteni a gyermekek étrendjébe, ám ezt nem mindig fogadják könnyen a gyermekek. A szülők mellett a mi feladatunk is, hogy minél több ízt megismertessünk velük: az egészséges életmód kialakításának egyik alappillére az egészséges táplálkozás. A folyadékpótlás érdekében folyamatosan elérhető helyen kell lenniük a poharaknak, friss víznek, hogy napközben bármikor ihassanak a gyermekek.

A délutáni pihenő élettani szükségletük ebben a korban, segíti a regenerációt. Fontos, hogy kialakítsuk bennük az aktív és a pihenőszakaszok ismétlődésének szükségességét, hogy később is érezzék, mikor kell pihenni, hogy ne terheljük túl magukat.

Az óvodapedagógus feladata olyan szeretetteljes légkör megteremtése, mely bizalmat, elfogadást, biztosságot, állandóságot, törődést, figyelmet, megértést, bátorítást sugároz a gyermekek felé. Csak ilyen környezetben válnak nyitottá a gyermekek.

Ha odafigyelünk a fizikai szükségleteik kielégítésére, a gyermekek jelzéseire, a megfelelő légkör kialakítására, megteremtjük az önfelelt játék és tapasztalás lehetőségét.

A helyes szokások kialakítása

Az óvodai szokásrendbe jól beilleszthető azoknak a szokásoknak a kialakítása, melyek később nagy szerepet kapnak a gyermekek otthoni, önálló feladatai során.

Az óvodába a gyermekek – az otthoni ébredésétől függően – változó időben érkeznek. A reggeli meghitt beszélgetések, játékok után a mindennapos mozgás segíti, hogy frissen, felpeszdzülten induljon a nap.

Mielőtt közös játékokba kezdünk, elrakjuk, amire nincs szükségünk, rendet, helyet teremtünk, az együttes tevékenységekhez. Különböző rituálékkal segíthetjük ezt az érzelmi ráhangolódást. Zenére pakolhatunk el, mesegyertyát gyújthatunk, mesepárnákat készíthetünk elő, énekszóval csalogathatjuk oda őket.

Minden eszközt, kelléket előkészítünk, amire szükségünk lesz, hogy gördülékenyen, folyamatosan valósítsuk meg, amit elterveztünk. A csoportszoba asztalait úgy helyezzük el, hogy minél több természetes fény mellett tevékenykedhessenek, szükség esetén mesterséges világítással segítjük a megfelelő fényviszonyok kialakítását.

Egy-egy témát komplex módon dolgozunk fel a gyermekekkel, ügyelve arra, hogy váltásuk egymást az aktívabb és a pihentetőbb szakaszok. Énekekkel, zenével, játékos utánzó mozgásokkal, dramatikus elemekkel tesszük változatossá a kezdeményezéseket, foglalkozásokat, melyek segítik érdeklődésük fenntartását, aktivitásuk fokozását. A gyermekek jelzéseire folyamatosan figyelünk, igény szerint kapnak időt a témákra.

„Aki azt képzei, hogy minden gyümölcs ugyanakkor érik meg, mint a szamóca, az semmit sem tud a szőlőről.”

(Paracelsus é. n.)

Minden gyermek sajátos adottságokkal, eltérő tapasztalatokkal rendelkezik, más az érdeklődése, éppen ezért fontos, hogy egyénileg is alkalmat teremtsünk a beszélgetésekre, a fejlesztőjátékokra, amelyek során tudatosan – az ő egyéni igényeinek megfelelően –, tempójukhoz igazodva tudunk differenciálni.

Játékos lehetőségek a tanulási képességek fejlesztésére az óvodában

A figyelmi képességek fejlesztése

Figyelem nélkül nincs megértés. A kisgyermek önkéntelen figyelme még érzelmileg vezérelt, az érési folyamatok során fokozatosan és folyamatosan alakul ki benne a szándékos figyelem tudatos irányításának képessége. Nagy egyéni különbségeket tapasztalhatunk a gyermekekénél ezen a téren. Számos játékgyűjteményben található a figyelem és a megfigyelőképesség fejlesztésére olyan játékokat, melyet a gyermekek kedvvel, szívesen végeznek.

„KI NINCS VELÜNK?”

„A gyermekek körbe állva körülveszik a hunyót. A következő versre elindulnak:

*Az erdőben jártunk-keltünk,
Egy gyermeket elvesztettünk.
Mondd meg, Kati, mondd meg nekünk,
Ki az, aki nincsen velünk?*

(Mindig a középben levő gyermek nevét mondják a versben.) A kör megáll, és szorosan sorakoznak, miközben a középső behunyt szemét a kezével eltakarja. A játékvezető rámutat valakire, aki csendben elbújik. A gyermekek megkérdezik:

*Mondd meg gyorsan,
Ki nincs velünk?*

A hunyó körültekint, és igyekszik kitalálni, hogy ki hiányzik. Ha eltalálta, szerepet cserélnek, ha nem, továbbra is bent marad a körben.” (Karlócai 2002: 185)

„MI VÁLTOZOTT MEG?”

„Mindenkivel jól megfigyeli azt a gyermeket, aki a kör közepén nagyon lassan megfordul maga körül. Ezután kiküldjük a szobából, és ott megváltoztat magán valamit, például a cipőzsinórját kiköti, a kabátját kigombolja, a haját másképp igazítja, a mellénykáját leveszi stb. Ismét bejön a körbe, és lassan megfordul. Aki először fedezi fel, hogy mi változott meg rajta, az következik” (Karlócai 2002: 187).

„KIÉ A BŐRÖND?”

„A gyermekek jól megfigyelik egymás ruháját, és emlékezetükbe vésik. Egyikük kimegy a szobából, a bent maradtak pedig maguk közül kijelölnek valakit, akinek a „bőröndjét be fogják pakolni. A hunyó bejön, és sorba megkérdezi a gyerekeket: »Mit csomagolsz a bőröndbe?« Mindegyik gyerek mond valamit, ami a kijelölt pajtásukhoz tartozik, például fehér szandált, barna nadrágot, esernyőt stb. Játék közben senki se nézzen a megbeszél

gyermekre, mert azzal megkönnyítenék a hunyó dolgát! Ha sikerült megtalálni a bőrrönd tulajdonosát, akkor más szereplőkkel lehet tovább játszani.” (Karlócai 2002: 188).

„MARI NÉNI”

„»Mari néni« kedves néni, akinek szót fogadunk. »Pista bácsi« huncut bácsi, akinek nem engedelmesszük.” (Karlócai 2002: 207).

Játékos, mozgásos feladatokat találhatunk ki, amit „Mari néni” vagy „Pista bácsi” kér. Attól függően kell teljesíteniük a gyerekeknek a kérést, hogy „ki mondta”. Pl. „Mari néni mondja, hogy guggolj le!” – le kell guggolniuk a gyerekeknek; „Pista bácsi mondja, hogy tapsolj hármat!” – nem szabad teljesíteni a kérést.

A tiszta és helyes beszéd elsajátítása

A mondókák, versek, mesék, a közös beszélgetések számtalan lehetőséget rejtenek magukban a szókincs gyarapítására. A gyermekek számára ismeretlen szavakat, fogalmakat számukra érhető módon kell megmagyaráznunk, lehetőleg minél szemléletesebben. Különböző beszédfejlesztő játékokkal segíthetjük a helyes artikuláció kialakulását is.

Nyelvtörők

- „Sárga bögre, görbe bögre.”
- „Mit sütsz, kis szűcs?”
- „Nem minden fajta szarka farka tarkabarka, Csak a tarka fajta szarka farka tarkabarka.”
- „Egy kupac kopasz kukac, meg még egy kupac kopasz kukac, az két kupac kopasz kukac.”

„IDŐJÁRÁS-JELENTÉS”

„Az óvodapedagógus mond egy időjárással kapcsolatos szót, majd a körben ülő gyerekek sorban egy-egy jelzőt tesznek hozzá. Aki jót mond, kap egy gesztenyét, kukoricaszemet, bármit. Addig megy a játék, amíg valaki tud újat mondani. Az győz, aki a legtöbb „ajándékot” gyűjtötte össze. Például az óvodapedagógus azt mondja: eső. A gyerekek mondják: csendes eső, szemerkélő eső, jeges eső, meleg eső, ónos eső, hideg eső, szitáló eső, szakadó eső, havas eső, áztató eső, csepergő eső stb.

Az óvodapedagógus mondhatja még: szél, hó, jég, napsütés stb. Lehet más fogalmakat is kitalálni, például az óvodapedagógus azt mondja: erdő. A gyerekek mondják: zengő erdő, sötét erdő, ritka erdő, fenyőerdő, nyárfa erdő, kerek erdő, zúgó erdő, rengeteg erdő stb.” (Fehér 2009: 22).

„GYORSPOSTA”

„Egy vonalban álljanak fel a gyermekek szorosan egymás mellé! Az első az indító, aki egy szót vagy rövid mondatot súg a szomszédja fülébe úgy, hogy más ne hallja meg! Ez tovább súgja a mellette állónak. Így sugdos mindenki tovább a következőnek, míg az utolsó hangosan meg nem mondja, amit hallott.” (Karlócai 2002: 167–168).

Az élőbeszéd gördülékennyé tétele

Az óvodás gyermek a rövid, pár szavas mondatoktól apránként jut el oda, hogy kerek, összefüggő, összetett mondatokat használjon. Ehhez sok-sok gyakorlás útján vezet az út, melyre fontos minél több játékos lehetőséget teremtenünk.

„FOLYTASD A MONDATOT!”

„A gyermekek körbe ülnek. A játékvezető úgy tesz, mintha mesélne, mond egy mondatot, amelyet félbehagy, és rámutat valakire. Annak folytatnia kell úgy, hogy értelmes elbeszélés legyen belőle. Például: »Tegnap az állatkertben voltunk, és... (láttunk egy elefántot).« »A mentőautó szirénázva jött, mert... (mert elgázoltak valakit).« »Fogat mostam, hogy... (a fogaim nem romoljanak meg stb.).« Ha már jól ismerik a játékot, akkor a gyerekek is elkezdhetnek egy mondatot.” (Karlócai 2002: 220).

„MESÉLJÜNK EGYÜTT!”

„Valaki elkezd egy történetet, a másik pedig tovább meséli. A csoportban mindenki csak a történet egy mondatát találja ki, és a következő egy újabb mondattal folytatja. Hogy lássuk, ki következik, továbbadhatunk egy kisebb tárgyat, pl. egy rongybabácskát vagy egy követ. Ha az egyik gyermek nem akar semmit mondani, továbbadhatja a tárgyat a szomszédjának.” (Schatz 2001: 98).

A szövegértés fejlesztése

A szövegértés fejlesztése érdekében a nagyobbaknál alkalmazható „gondolattérkép” alapjait is beépíthetjük játékos formában az óvodai életbe. Először csak előre kivágot képek, ábrák, szimbólumok segítségével, később akár a gyermekekkel közösen megrajzolva is:

- Mesedramatizálás előtt készíthetünk gondolattérképet a meséről, melyen megjeleníthetjük a szereplőket, helyszíneket, főbb történéseket, mesebeli tárgyakat stb.
- Szintén segíthet egy nagyobb témakör lezárásakor, ha gondolattérkép segítségével rendszerezzük a meglévő ismereteinket, de akár egy nagyobb téma feldolgozása közben folyamatosan is bővíthetjük a rajzot.

Az emlékezet erősítése

A figyelemhez hasonlóan a kisgyermeknél még érzelmi alapon működő önkéntelen emlékezet mellett fokozatosan kialakul a tudatos bevésés képessége is, melynek játékos fejlesztésére szintén sok játékos lehetőséget építhetünk be a mindennapokba.

„JEGYZD MEG!”

„Válasszunk ki egy olyan képet, amelyen sok részlet van, és mutassuk meg a gyerekek! Hagyjuk, hogy figyelmesen megnézhesse a képet! 3 perc után vegyük el tőle, majd tegyünk fel kérdéseket!

- Milyen színű volt a képen látható kislány ruhája?
- Hány embert láttál ülni, állni?
- Milyen színű volt az autó?
- Milyen volt szerinted az idő?” (Simon 1994: 15)

„ÉN ELMENTEM A VÁSÁRBA...”

„Kezdjük el: »Én elmentem a vásárba, és ... vettem egy kalapot.« Mutassunk a fejünkre, egy képzeletbeli kalapra! Most a gyereken a sor, aki így folytatja: »Én elmentem a vásárba, és vettem ... (nem mondja ki a kalap szót, hanem a fejére mutat)... és szappant.« A »szappant« megmutatja: összedörzsöli a kezét, mintha megmosná. Újra mi következünk: a kalapot és a szappant megmutatjuk, majd új dologgal bővítjük a listát. A játékot addig folytatjuk, amíg valamelyikünk el nem rontja a felsorolást.” (Simon 1994: 21).

A logikus gondolkodás, rendszerezés

Az új ismeretanyag már meglévő tudáshoz való kapcsolását olyan játékokkal is segíthetjük, amelyek lehetőséget nyújtanak az ismeretek rendszerezésére, más szempontok szerinti vizsgálatára, összefüggések, ok-okozati viszonyok feltárására.

„MÁS, MINT A TÖBBI”

„Tegyünk egy asztalra olyan tárgyakat, amelyek valamilyen szempontból összetartoznak, például: könyveket, ceruzákat, játék állatokat, gyümölcsöket, járműveket stb! Ezek közé tegyünk egy-két olyan darabot, amelyik nem abba a csoportba tartozik, például golyóstollat a ceruzák közé, zöldséget a gyümölcsök közé stb! Szétszórta helyezük el mindezt, majd hívjunk oda egy gyereket, akinek ki kell emelnie a nem odatartozó darabokat!” (Karlócai 2002: 196).

„ÁLLATKERTI SÉTA”

„A gyermekek körben állnak, az óvodapedagógus egy-egy állat külső jellemzőit sorolja. Amikor úgy gondolja a gyermek, hogy felismerte, melyik állatról van szó, az orrára teszi a mutatójujját. Az óvodapedagógus addig sorolja az állat jellemzőit, amíg minden gyermeknek az orrán van az ujja, akkor felemeli a kezét, ez a jel, hogy egyszerre mindenki ki mondhatja, mire gondolt az óvodapedagógus.

Változat lehet erre a mintára:

- séta a virágoskertben,
- séta a veteményeskertben,
- séta az erdőben stb.

Mindig ott »sétálunk«, ahonnan a legfrissebb élményünk van.” (Fehér 2009: 23).

Összegzés

A fent említett játékok, módszerek jól beépíthetők az óvodás gyermekek hétköznapijaiba, szokásrendszerébe. Hatékonyságuk titka abban rejlik, hogy az önfeledt, örömteli játék útján, a gyermekek számára élvezetes módon fejleszthetők a tanulási alapképességek. A játékokat a csoport és az egyének fejlettségi szintjének megfelelően egyszerűsíthetjük, nehezíthetjük, új szabályokat, új játékokat alkothatunk, közben figyelemmel kísérhetjük a gyermekek fejlődését. Számptalan lehetőségünk adódik a pozitív megerősítéssel a reális énkép kialakítására, az önbizalom erősítésére a játékok által. Szülői értekezletek és fogadóórák alkalmával a szülőkkal is megismertethetünk egy-egy játékot, melyet otthon együtt is játszhatnak.

Az óvoda-iskola átmenetet minden gyermek másképp éli meg. Az új „létformát” új közösségben, új szokásrendszer elsajátításával, új kihívásokkal tapasztalja meg. Ha kellő

önbizalommal „vértessük fel” őket, magabiztosan, várakozásokkal telve fogadják el a változást.

A helyes tanulási szokások kialakítása, elmélyítése az óvodában, nagymértékben segíti a későbbiekben a gyermekek tanuláshoz való pozitív viszonyának kialakulását, a hatékony tanulás elsajátítását. Ezeknek a módszereknek az alkalmazása egyben az iskolai tanulási zavarok prevencióját is szolgálja.

IRODALOM

- Fehér Anna 2009: *Játszunk? Természetesen!* Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
Karlócai Mariann 2002: *Komámasszony, hol az olló?* Budapest: Magyar Könyvklub.
Oroszlány Péter 2010: *Tanulásmódszertan*. Budapest: Metódus-Tan Betéti Társaság.
Schatz, Tanja 2001: *Te másképp gondolod?* Pépa: Deák és Társa Kiadó.
Simon, Sarina 1994: *Játszol velem?* Budapest: Falukönyv-Ciceró Kiadói, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.